

Kőbányai János

1988

„teen y(t)ears after”

Közelmúlt. *Idő-intervallum: egy adott korszak befogadásának látótávolsága. Ahogyan az idő egy-egy történelmi szempontból meghatározó eseménytől távolodik; mint az élességre fókuszáló fényképezőgép lencséjében a széjjelcsúszó kontúrok, az események tényei úgy esnek szét, szívdóznak föl a megfoghatatlan láthatatlanságba. Az emberiség mintha „nem tudja, de teszi”- cselekvéseit azért vonná nagy hirtelen kollektív amnéziába, hogy a szemtanúk átértékelődő emlékeit s a szilárdabb tudásnak biztosabb fogódzót adó dokumentumait cserepenként szedegesse ismét össze, s ebből a rekonstrukcióból építse föl újra az eredetit. Minél közelebbek az emlékeink, annál kevesebbet tudunk róluk (magunkról), s minél távolibbak, annál inkább kitisztul az (önmagunkról alkotott) kép. A mi életünkben mindig másokról (elődeinkről, akik persze szintén mi – is – vagyunk) teljesedik ki egyre gazdagabb tudás, miközben a magunkra vonatkozó ismeretanyag csak egyre „tükör által homályosabb” és homályosabb lesz. Lassan objektív kép tárul elénk a nem is olyan „sötét” középkorról, noha századunkról alig áll rendelkezésre megfogható ismeret, s az is, ami van: egyre távolodik, átszíneződik, vagy időnként – a széljárásoknak megfelelően – elsötétül.*

A rendszerváltást végigélő nemzedékek tudatában a sorsfordító 1988 és 1989–90 eseménysorára és szereplőire vonatkozó ismeretek és azok megítélése ma a legtávolibb és a legcseppfolyósabb. Pedig mi vagyunk a részesei, közvetlen tanúi. Ez a ritka történelmi pillanat: a miénk. Viszonyunk hozzá: a pillanat megragadása, az abban való elhelyezkedés „adja meg a »mindennapi életünket« ma”. Vonzásainkat és (lehet: tév-)választásainkat, érdekeinket és értékeinket: azt a jövőt, amelyből visszanezve fiaink és unokáink nemzedéke már biztosabb múltat ismer meg, mint akik ezt a történelmet csinálták vagy szemlélték. Lehet, késői lesz a tudásra döbbenés. Minden tudás természete az, hogy késői. (Más okból is hiábavaló lenne az elkésettésen bánkódni, hiszen a jelenből is jól kivehető tapasztalat: a történelem, a „nagy narratíva” – minden látszat vagy ideologizálás ellenére – nem arra szolgál, hogy tanulságait bárki is megszívlelje.) E múlt birtoklására törekvés önmagáértvalóan haszonelv nélküli, mint maga a létezés.

Egy-egy riport (gyorsan felskiccelt eleven kép) nyilvánosságra hozása (publikálása) a jelennel osztja meg a fölgyűjtött ténybeli és érzelmi ismereteket, sors- és arcvázlatokat, történeteket. (Az epikának is alapkéllékeit.) S miután kollektivizálta a tapasztalást, együtt merevedik dokumentumdarabbá a hatással, amelyet olvasóira tett. A nyilvánosságra nem jutott tapasztalásanyag azonban, mert nem volt módja kibocsátani, megosztani a benne összegyűjtött eseményeket, szín-, ritmus- és hangulatvilágot, az elzárás palackjában más minőségű tudássá érik. Napvilágra szabadulása alkalmával azzal a tudással vagy tudáshiánnyal szembesül, amelyhez képest a történelmi idő elmozdult a tapasztalatrögzítés idejétől. A két idő közötti elmozdulás sávja: a közelmúlt. A rendszerváltás gyorsfényképén megörökített szereplőim – egy markáns nemzedék képviselői – közül ki a halálba lítezett le, ki a legfontosabb közjogi méltóságokba föl a történelem megbolondult páternoszterén, ahol a sebesen le- és föltűnő fülkébe a ki-be ugrálás oly különös képességeket igényel a zavaros forgalomban. A nevekhez, gesztusokhoz, cselekedetekhez s azok indítékaihoz kapcsolható megítélések és („vad kényszer”-)képzetek pedig garantáltan nem ugyanazt jelentik ma, mint amit fölbukkanásukkor.

S a rögzítő? A jelentésíró? Ha ama páternoszter fülkéibe tétova lustaságból vagy gyengülő hivatástudatból nem is ugrott be, de önmagából ő is („mint rossz cipőből”) kilépni kényszerült. Nostalgia nélkül, együgyűsködő zavarral tekint egykori azonosságra, amely ma éppúgy félholt és félérvényes, mint a nagy fordulatot kimerevítő dokumentumának anyaga. Ahogy a nap járása óráról órára más és más sávot világít meg, úgy a jelen (amely 1988 nézőpontjából közel- vagy félmúlt) már megkezdte eddigi létezése lemeztelenítő átvilágítását is: feloldását, beleszervítését az időbe, amely élményei és megfigyelései rögzítéseit (létezését)

Mindenesetre – ezt bizonygatja a szolidaritás vándorünnep – most úgy dereng, fölvirradóban a beszéd, a kimondás napja. Amelyet nem az emberek harcolnak ki maguknak, hanem csak úgy eljő. Fölragyog, mint a nap? Úgy, ahogyan Maleáki, az utolsó próféta, „a Tóra pecsétje” jövendölte volt? „*De fölragyog számotokra, nevemnek tisztelői, az igazság napja, és gyógyulást hoz sugaras szárnyain, és fölvonultok és vidáman szökelltek, mint a hizlalóban föltaplált fiatal borjak.*”

Talán minden nemzedék életében egyszer-kétszer eljön a megváltás lehetőségének közelsége, hogy majd beteljesületlenül ismét emberöltőnyi távolságokba tűnjön. S ezekkel a beváltatlan reményekbe vetett újabb reményekkel húzza maga után, tartja fenn az emberiség az emberiségbe vetett hitét és ezáltal az egész világot...

Ami regisztrálható: az igazság szavai most kimondatnak, sőt kinyomtattnak. A művészi alkotások pórusaiban felgyülemlett politikum, indulat most homogenizálódva kiszakad, és önálló helyet követel magának a verbális kommunikációban is. Helyet, sajátot. S ehhez most attól a művésztől kap támogatást, önálló létre bátorító lökést, amelynek rétegeiben – nemegyszer diszfunkcionálisan – menedéket lelt. Ezt példázza a százforintos koncert, illetve a szolidaritásjegyek mellé adott tetszetős kiállítású programfüzet (készült a Lágymányosi Nyomdában 20 000 példányban, Fk: Szalóky Károly igazgató) tartalma is:

Szabados György és a MAKUZ kezdeményezésére

1988. június 4-én 19 óra kezdettel

Koncertet

rendezünk a letelepedni kívánó erdélyi magyarok javára.

Fellépnek: Szabados György, Grensó Kollektíva, Ökrös együttes és Berecz András, Dresch Quartet, Jánosi együttes és a MAKUZ (Szabados nagyzenekar).

Belépődíj: 100 Ft. A Magyarországon letelepedni kívánó erdélyiek számára a belépés ingyenes. A koncert teljes bevételét az ő javukra ajánljuk fel.

Ezután következnek ama szavak kézírás-hitelesen: „*Európa kezdi megint a valóságos arcát mutatni: a hatalmi viszonyok kulisszái mögül előbukkan az életveszély. Alkalmatlan agyak csinálnak felelőtlen történelmet. A földek politikai hitbizománya történelmi rablógazdálkodással és kultúrák beszántásával jár. A nemzetközi jogi biztosítékok rendszere mit sem ér a természetes emberi önvédelem nélkül.*

Ennek az alacsonyrendű politikának most éppen az erdélyi magyarság esik áldozatul. Földönfutóvá váló családok jelzik ismét a szándékok és események várható és megszokhatatlan menetét, ami valamennyiünk újabb próbája lesz, s ez a próba megítél bennünket is.

Az erdélyi menekültek ügye ezért a tisztánlátás ügye, amely elhatározottságot, segítőkészséget, szolidaritást és önbecsülést követel.

Az erdélyi menekültek ügye mindnyájunk ügye, amely felelősségtudatra ébreszt, létünk és kultúránk tudatára, abban a költői reményben, hogy „az istenek halnak, az ember él”.

Mi, zenészek ezért kötelességünknek tartjuk, hogy kiálljunk és tiltakozzunk üldöztetésük, szétszóratásuk, eltüntetésük ténye és zavartalan gyakorlata ellen, ami velünk szemben is fenyegetés.

Ennek jegyében közös hangversenyt adunk megsegítésükre, amelynek teljes bevételét a céljaikra ajánljuk fel, és szeretnénk ebben országos például szolgálni.

A magyar zene munkásai különösen nem nézhetik felindultság nélkül mindazt, ami a zene e páratlan otthonával történik.

Ezután egy újabb faksimile következik, Domonkos László: *Levél Sebestyén Borbála Emesének Kalotaszegre* című meg- és fölírásos cikke, amely alig két hete jelent meg az ÉS-ben. Majd a zenészek arcmásai, a lapozgatóval szembenéző nyílt tekintetek, akik ezt a felhívást, programot nemcsak nevükkel és játékkal, de az arcukkal is vállalják.

Nevek (aláírások), játék, arc. És? És a tett? Mi választja el a művészi alkotást a konkrét és eredményt is hozó tétől?

„Nyílt beszédet és tetteket! Hangversenytől még nem riadt vissza senki. Legyen ennek az estnek minden hangja kiáltás, tettekre készítő felhívás” – nyitotta meg a koncertet Szabados György, mielőtt leült a zongorájához.

Prófétaián lobogó üstök, gótikus kecskeszakáll keretezte arc. Prófétaián ébren tartó, eszméltető zene. Tüze másfél évtizede piroslik fel a kiszikkasztott magyar ifjúsági kultúra üszkösre feketedett tarlóján. Hol erősebb, hol gyengébb fényeket bocsátva ki; jelezve, hogy VAN. Ha esik, ha fúj: ő – mint választási lehetőség – létezik. Előremozgása ezen a roppant tarlón egy – igaz, fogyatkozó számú – nemzedéket mentett át a beat, a rock partjairól a jazzen keresztül a bartóki, a kortárs és a világzene szilárdabb és szélesebb horizontú túloldalára. Egész eddigi életműve az azonosság és bizonyosságkeresés konfliktusos küzdelme, és ennek az univerzum felé nyújtó távlati köré tekergőzött, mint a csigavonal (akár egyik nevezetes kompozíciójának az ötlete). Kezdve az erdélyi népballadák ihlette *Esküvő* című nagylemezétől (életem első lemezkritikáját erről a revelációsán láttató albumról írtam az Esti Hírlap hasábjain, 1976-ban), az *Eszékiánán*, *A szarvassá változott fiún*, a *Krónikás éneken*, a *Szertartáson* át a legutóbbi – másfél éve az Egyetemi Színpadon bemutatott – *Ceauschwitzi koncerthez*. (Az eseményeket látnokian – avagy igencsak logikusan – megelőlegező kompozíció címe miatt nem írhattam erről a zenei – ?! – eseményről; s e cím beszéltetése nélkül – vagy ahelyett – én miért beszéltem volna?) Most, 1988 nyarán, mielőtt a zongorához ül, muszáj beszélnie. A zene, a beszélő darabcímek ez egyszer elégtelennek bizonyulnak. Már elfáradtunk a folytonos dekódolásban, a kibogozás bonyolult intellektuális játékában. A fölfogás és a cinkos egymásra kacsintás már nem nyújtja sem a közösség, sem a cselekvés illúzióját. A legavantgárdabban preparált klaviatúra, sikoltó, hörgő, dodekafon szaxofonszólo vagy hangszerelés sem sokkolt úgy, mint az egyszerű, nyílt, tetteket számon kérő, bűnös mulasztásokat felpanaszoló beszéd. Feltehetőleg azért – igyekszem egyszerre a sodrában maradni és analizálni-rögzíteni a hatását –, mert nemzedékemnek, eszméltetése során, és azóta sem volt alkalma ezt a szókimondó muzsikát nyílt színen hallani.

Az a természetesség is mellbevágott, ahogyan a büfé mellett álldogáló fiatalember nyújtja át az elhaladóknak – mint valamely esküvői meghívót – a sokszorosított cédulát.

FELHÍVÁS

AZ ERDÉLYT VÉDŐ MAGYARORSZÁGI FÜGGETLEN BIZOTTSÁG

közli, hogy 1988. június 27-én 19 órakor fáklyás tüntetést rendez Budapesten.

A tüntetés az elnyomott romániai magyar, német kisebbségek és a lerombolásra ítélt magyar, német, román falvak érdekében történik.

A találkozó helye: a Hősök terén a Millenneumi emlékműnél lesz.

Gyertyát vagy fáklyát – aki teheti – hozzon magával!

EL A KEZEKET A ROMÁNIAI FALVAKTÓL!

Erdélyt Védő Magyarországi Független Bizottság